

му становищі. Проте, зважаючи на останнє десятиліття, ми вже можемо говорити про певні зрушення у збільшенні зацікавленості цією наукою українцями. У цьому контексті надзвичайно важливим є розвиток публічної історії, адже фахівці цього напрямку не лише розвінчують міфи чи зацікавлюють суспільство до її вивчення, а й популяризують справжню історію серед суспільства.

Звісно, публічна історія лише починає розвиватися в українському середовищі, тож попереду ще чекає важкий шлях її розвитку. Проте ми вже можемо говорити про значну кількість різноманітних проєктів, які позитивно впливають на стан історичних знань серед суспільства і в такий спосіб протидіють російській агресії.

Джерела та література

1. Історія без міфів. URL: <https://www.youtube.com/@IstoriyaBezMifiv>
2. Комік плюс історик. URL: <https://www.youtube.com/@komikistoryk>
3. Лазуркевич С. Що таке «публічна історія»? *The Ukrainians*. 2016. URL: <https://the-ukrainians.org/shho-take-publiczna-istoriya/>
4. Локальна історія. URL: <https://localhistory.org.ua/>
5. Орлова Т. Публічна історія як складова «м'якої сили» у сучасному суспільстві: з досвіду Австралії. *Український історичний журнал*. 2021. № 5. С. 165–174.
6. Петрушко В., Руденко О. Досвід «Творчого об'єднання «Ніч в університеті» у сфері популяризації історії. *istPUBLICA: Публічна історія в Україні та світі*. Київ, 2019. С. 34–37.
7. Путін В. Про історичну єдність росіян та українців, 2021. 12.07.2021 р. *WebArchive / Kremlin.ru*. URL: <https://web.archive.org/web/20210712140809/http://kremlin.ru/events/president/news/66182>
8. Реальна історія. URL: <https://www.youtube.com/@realnaistoriya>
9. Чекаленко Л. Д. Публічна історія: виклики XXI століття: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2021. 272 с.
10. Шатілов Є. Історія у форматі розваги: генеза українських історичних фестивалів. Київ, 2019. С. 38–43.
11. Likбез. Історичний спротив. URL: <http://likbez.org.ua>
12. Nye J. *Soft power: The Means to Success in World Politics*. New York: PUBLIC AFFAIRS, 2004. 206 с.
13. PublicHistory.ua. URL: <https://www.instagram.com/publichistory.ua/>
14. WAS. URL: <https://was.media/uk/>

Мальована Ольга

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ОСОБЛИВІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 2014 Р.: ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ

Ключові слова: *медіа, пропаганда, інформаційна війна, гібридна війна, преса.*

Keywords: *media, propaganda, information war, hybrid warfare, press.*

Досвід нинішньої російської агресії проти України дослідниця Г. Яворська обґрунтовує як найбільш теоретично і практично придатний для з'ясування сутності поняття «гібридна війна»: «Кремль використовує всі можливі засоби гібридної експансії. Серед іншого – це пропаганда, яка дозволяє маніпулювати громад-

ською думкою та дестабілізувати суспільство» [10, с. 42]. Власне, термін «гібридна війна» (hybrid warfare) буквально означає змішані засоби ведення війни, коли «противник застосовує... унікальні поєднання загроз і тактик, націлених на вразливість держави» [5, с. 106]. Натомість М. Айшервурд уточнює, що гібридний противник може «розчинитися серед цивільного населення», а це вже інформаційний складник гібридної війни, що її росія використовує в контексті завчасно спотвореної історичної пам'яті.

У сучасній гібридній війні інформаційний складник наскільки суттєвий, що багато аналітиків і навіть науковців схильні виокремлювати її в окреме поняття «інформаційна війна». Водночас найбільш ефективним методом інформаційної війни дослідники називають пропаганду, що буквально означає «те, що має бути поширене» [1, с. 57].

Феномен політичної пропаганди набув поширення задовго до нинішніх кровопролитних подій, початок яким дала хвороблива реакція кремля на Революцію Гідності. Його системний тиск на Україну не припинявся від 1991 р. Через це нашу увагу привертає кілька проблем.

По-перше, у добу горбачовської «перебудови» й надалі пропаганда мала форму ненав'язливої проповіді, мовляв, Україна – це щось «менше» за державу. Для прикладу, у випуску програми «Прогноз погоди» від 15 грудня 1988 р. диктор за кадром озвучував більш просту форму назв тоді ще союзних республік: «У Вірменії, у Грузії, у Карельській автономній республіці, у Білорусії, **на** Україні» [7]. Послідовність подачі інформації в частині використання прийменника «в» щодо республік (включно з автономними утвореннями) зберігала на тлі прийменника «на» щодо України зрозуміле політичне значення. І надалі під час широкомасштабного вторгнення російські пропагандистські ресурси послуговуютимуться прийменником «на», по суті, прирівнюючи Україну до нормативного «на Уралі», «на Сахаліні», «на Алтаї», робитимуть висновок про «російські перспективи Новоросії».

По-друге, тотальна советизація українських медіа, звичне з імперської епохи залучення до пропаганди піддатливої на «співпрацю» творчої української інтелігенції. Так, готуючись до висвітлення «живого ланцюга» єдності, що відбувся у день 71-ї річниці Акту Злуки УНР і ЗУНР (21 січня 1990 р.), газета «Радянська Україна» напередодні події у двох числах поспіль опублікувала матеріал доктора наук В. Солдатенка «Чотири кроки у безвихідь. Центральна рада і її універсали» [8]. Автор вибірково й маніпулятивно процитував спогади М. Грушевського та В. Винниченка, насамкінець резюмував, що «...Центральна рада... виступала проти власного народу, довела боротьбу до відкритої громадянської війни. Віхами у цій... боротьбі й стали чотири універсали. І не дивно, що український народ давно забув... дати, коли приймали ці універсали» [8, с. 4]. Натомість доктор наук Н. Костенко, звертаючись на адресу І. Драча й Д. Павличка, висловила: «...здивування й жаль, що “святкування” Дня Соборності ви призначили на 21 січня – день смерті В. Леніна, день, який і сьогодні... є днем трауру, жалоби» [3, с. 2]. На тлі такої затятої комуністичної риторики навіть професійний за формою й нейтральний за змістом, а також позитивний за заголовком «Сув'язь діалогу і єднання» матеріал мав вигляд слабкого та непереконливого [9, с. 1–2].

По-третє, з відновленням Україною незалежності (1991) інформаційні методи війни росії набули помітних змін. Із паплюження самої ідеї національної держави фокус маніпулювання перемістився на популяризацію «дружніх росіян». Роль ретрансляторів кремлівських наративів про «братні народи», «спільні сторінки історії» виконували не лише промосковські політики, а й спікери програм. Так, в ефірі каналу «Україна 24» ведучий оприлюднив заздалегідь заготовлені ідеологічні кліше кремлівського штабу: «...Є величезна кількість історичних документів, фактів не того, що росія поневолювала український народ, а того, що ми були... ось були... всі ці троє – ми, росіяни й білоруси...» [6, с. 544]. Власне так «готувався ґрунт» інкорпорації на підконтрольному Р. Ахметову телеканалі «Україна 24». І робилося це за якихось півроку до повномасштабного російського вторгнення.

Утім повернемося дещо назад: після анексії росією Криму й розв'язання війни на теренах Донецької та Луганської областей (весна 2014) така риторика відчутно посилилася. У період АТО / ООС в українському медійному просторі з'явилися й до позбавлення ліцензій на право мовлення рішенням РНБО від 02.02.2021 вели проросійську інформаційну політику телеканали «112», «ZIK», «News One». Вони перебували у сфері впливу проросійського політика В. Медведчука. Пізніше до них приєднався телеканал «НАШ», що належав ще одному проросійському політику Є. Мураєву (ліцензії позбавлений 11.02.2022).

По-четверте, в умовах повномасштабного вторгнення завдяки переходу телевізійного мовлення у формат «єдиного марафону», блокуванню російських інтернет-ресурсів, було скорочено, але не ліквідовано присутність в інформаційному полі України прокремлівського сліду. Йдеться про колишніх працівників каналів В. Медведчука та Є. Мураєва, які лишилися в телевізійному просторі – В. Голованова, Н. Влащенко, Т. Мартиросяна, Т. Гончарову, Н. Довгого. Тепер вони та подібні їм почали «марафонити» на «Єдиних новинах» та російськомовному каналі «FreeДом» [2].

Беручи до уваги ці обставини, констатуємо, що суспільна відповідальність медіа, як і інститут репутації, не відповідає вимогам часу. Московська пропаганда перемістилася до соціальних мереж, набувши форм (та й змісту) «гнучкої токсичності», а саме еволюціонувала від відвертої пропаганди до удаваної «об'єктивної» критики. Останнім часом їй дають визначення ПСО (психологічна операція, військова інформаційна операція, часто – інформаційно-психологічна спецоперація (від англ. Psychological operation, PSYOP)). У цьому вбачаємо серйозну проблему, бо соціальні мережі практично перейняли від медіа роль робочого інструментарію в інформаційній війні, водночас лишилися нерегульованими в правовому аспекті. Утім згідно з даними опитування «Громадянської мережі “Опора”», проведеного з 11 травня до 12 червня 2023 р., телебачення й соціальні мережі майже зрівнялися за рівнем довіри (51 % проти 50 %) [4].

Отже, інформаційний компонент є ключовим у гібридній війні росії проти України, а опосередковано й інших демократичних країн. Очевидно, що мінімізація його впливу – ключова умова перемоги над окупантом.

Джерела та література

1. Жаровська І., Ортинська Н. Інформаційна війна як сучасне глобалізаційне явище. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. Вип. 2. С. 56–61.
2. Зубченко Я. Єдині з Медведчуком? Ведучі спільних марафонів, які раніше працювали на кума Путіна. *Детектор медіа*. 24.04.2022. URL: <https://detector.media/community/article/198621/2022-04-24-iedyni-z-medvedchukom-veduchi-spilnykh-marafoniv-yaki-ranishe-pratsyuvaly/>
3. Костенко Н. До розуму, до істини. *Радянська Україна*. 1990. № 17. 21 січня. С. 2.
4. Медіа споживання українців: другий рік повномасштабної війни. *Опитування ОПОРИ*. 10.07.2023. URL: http://www.oporaua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-drugii-rik-povnomasshtabnoyi-viini-24796
5. Павленко Ж., Антонов А. «Гібридна війна»: аналіз визначень поняття. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософські науки. 2022. № 2(53). С. 106–119.
6. Перелом: Війна Росії проти України у часових пластах і просторах минувшини. *Діалоги з істориками*. Кн. 3 / відп. ред. В. Смолій; упоряд.: Г. Боряк та ін. Київ: Ін-т історії України, 2023. 844 с.
7. Прогноз погоды из программы «Время». Эфир 15 декабря 1988. URL: <https://youtube.com/watch?v=MEcILsc0t-M&si=JijonefVn5ccsjDe>
8. Солдатенко В. Чотири кроки у безвихідь. Центральна рада та її універсали. *Радянська Україна*. 1990. № 15, № 16. 19, 20 січня. С. 1–4.
9. Сув'язь діалогу і єднання / В. Шляхтич, Б. Сінкевич, С. Мельничук та ін. *Радянська Україна*. 1990. № 18, 23 січня. С. 1–3.
10. Яворська Г. М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети*. Серія: Політика. 2016. № 4. С. 41–48.

Гутнік Катерина

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ФОРМУВАННЯ ДУМКИ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ

Ключові слова: соціальні мережі, вплив, інформація.

Keywords: social networks, influence, information.

Російсько-український конфлікт – це не лише геополітичні та гуманітарні проблеми, а також і потужне інформаційне протистояння, де ключову роль відіграють соціальні мережі. Ця тема стала доволі актуальною після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 р.

Онлайн-простір суттєво впливає на сприйняття конфлікту різними аудиторіями. Загалом усі види українських ЗМІ зазнали великих змін через війну. Деякі з них видозмінились, створивши «Єдиний Телемарафон», а деякі з них зникли з екранів. Із цим пов'язано декілька факторів, наприклад, здатність ефективно протидіяти фейкам, приналежність телеканалів до певних осіб та можливість ефективного і швидкого поширення правдивої інформації. На зміну традиційним новинним каналам прийшли соціальні мережі – Телеграм, Фейсбук, Твітер та Інстаграм. Це пов'язано також із тим, що у переважної частини населення змінились погляди, інтереси та потреби в отриманні інформації. Змінився також запит на форму та зміст отримуваної інформації. Найбільш ефективною мережею наразі є Телеграм, який відповідає майже всім критеріям користувачів: це зручність,